

Jelena Vukadinović Marković¹

DUŽNOST UGOVARAČA OSIGURANJA DA PRIJAVI OKOLNOSTI OD ZNAČAJA ZA OCENU RIZIKA U UGOVORIMA O OSIGURANJU

Sažetak: Prvi podaci o osiguranju kao načinu organizovanja određenih zajednica ljudi u cilju nadoknade štete svojim članovima zabeleženi su još u antičkom dobu. Međutim, ovakav vid osiguranja ne treba mešati sa osiguranjem koje je u današnje vreme prisutno. Koreni osiguranja kao pravnog posla kakvog ga danas moderno društvo poznaje vodi poreklo iz srednjovekovne Italije, dok je prvi ugovor o osiguranju zaključen tek u 14 veku.² Od tada do danas ugovor o osiguranju se razvijao i poprimao oblike pogodne da zadovolji potrebe društva u kom se zaključuje.

Ono što tadašnje i današnje ugovore o osiguranju povezuje, je cilj zaključenja ovakvog posla. Pored cilja u vidu naknade štete, koji ovaj ugovor razdvaja od sličnih pravnih poslova, ugovor o osiguranju poseduje i određene pravne specifičnosti.

Jedno od karakteristika ugovora o osiguranju jeste dužnost otkrivanja svih okolnosti koji su značajne za ocenu riziku a samim tim i zaključenje ugovora o osiguranju od strane ugovornika osiguravanja osiguravaču. Predmet ovog rada upravo čini analiza ove "obaveze" koja je na različite načine regulisana u određenim pravnim sistemima. U tom smislu rad je podeljen u tri dela. U prvom delu bavićemo se opštim pitanjem ugovora o osiguranju. Drugi deo posvećen je riziku osiguranja, dok je treći deo rada posvećen dužnosti ugovornika osiguravača na otkrivanje svih okolnosti značajnih za ocenu riziku, sa posebnim osvrtom na zakonska rešenja koja ovo pitanje uređuju.

Ključne reči: ugovor o osiguranju, rizik osiguranja, dužnost otkrivanja okolnosti, ugovornik osiguranja, osiguravač.

I Ugovor o osiguranje - opšta razmatranja

Ugovor o osiguranju je poseban, imenovani pravni posao putem kog se realizuje posao osiguranja, kojeg sa jedne strane zaključuje ugovornik osiguranja a sa druge osiguravač. Sam posao osiguranja se ne bi smeo mešati sa ugovorom o osiguranju jer se među njima ne može povući znak jednakosti kako u pogledu aleatornosti, tako i u

¹ Dr Jelena Vukadinović Marković, naučni saradnik, Institut za uporedno pravo Beograd

² M. Vasiljević, *Trgovinsko pravo*, Beograd 2014, str. 170 i dalje.

pogledu lica na koji se odnosi.³ Kod posla osiguranja kao šire kategorije u odnosu na ugovor o osiguranju mogu biti uključena lica koja nisu inicijalno zaključila ugovor o osiguranju (korisnik osiguranja, osiguranik, osigurano lice, oštećeno lice, agenti osiguranja i druga lica), dok se dejstvo ugovora, posebno kod ugovora o osiguranju imovine iscrpljuje na ugovorne strane.⁴

Ugovor o osiguranju jeste takav pravni posao kojim se osiguravač obavezuje da će osiguraniku (ugovaraču osiguranja) ili nekom trećem licu (korisniku osiguranja) isplatiti naknadu, odnosno ugovorenu svotu novca ili će mu učiniti nešto drugo ako nastupi događaj koji predstavlja osigurani slučaj. Ugovarač osiguranja se, sa svoje strane, obavezuje da će isplatiti određeni iznos, premiju, osiguravajućem društvu (osiguravaču).⁵

Ugovor o osiguranju je imenovan, aleatoran, teretan, dvostrano obavezan, ugovor sa trajnim prestacijama, dok je po načinu zaključenja ugovor po pristupu (adhezioni ugovor), i po pravilu formalni ugovor. Po pitanju forme ugovora, pravna teorija nije jedinstvena. Preovladava mišljenje da se radi o formalnom pravnom poslu za čije je zaključenje potrebno da se ugovor zaključi u pisanoj formi.⁶ Pisana forma ugovora prema Zakonu o obligacionim odnosima, ispunjena je i ako je ugovor nastao razmenom telegrama, pisama, teleprinaterskih i telefaks poruku.⁷ Pored ovog opšteg pravila o ispunjenosti pisane forme postoje i izuzeci koji se odnose na poslove na koje se ne primenjuje Zakon o obligacionim odnosima, kada se ugovor o osiguranju zaključuje u času plaćanja premije, kao i kada su ispunjeni uslovi za zaključenje ugovora ćutanjem osiguravača.⁸

Ugovor o osiguranju je aleatoran pravni posao u kom postoji neizvesnost nastupanja osiguranog događaja. Ukoliko nastupi osigurani slučaj, osiguravač isplaćuje ugovorniku osiguranja (osiguraniku) naknadu koja predstavlja novčano veći iznos od premije osiguranja koju uplaćuje osiguranik na ime ugovora o osiguranju. Po načinu nastanka on je adhezione pravne prirode, za čije tumačenje važe ista pravila koja važe za sve vrste formularnih pravnih poslova.⁹ Ugovarač osiguranja potpisivanjem ugovora

³ M. Velimirović, *Poslovno pravo*, Podgorica 2000, str. 459. Više o razgraničenju posla osiguranja i ugovora o osiguranju vid. M. Vitez, "Pojam i pravna priroda ugovora o osiguranju", *Pravni život*, br. 11/2008, str. 878 i dalje.

⁴ Ovo pravilo se ne odnosi na ugovore o osiguranju života.

⁵ čl. 897 Zakona o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, Sl. list SRJ br. 31/93, Sl. list SCG br. 1/2003*

⁶ Vid. više M. Velimirović, *n. delo*, str. 466; B. Sokal, "Pravni odnos osiguranja", *Pravo i privreda*, br. 1-2/1995, str. 16-25

⁷ čl. 72, stav 4 Zakona o obligacionim odnosima, Čl. 901 Zakona o obligacionim odnosima propisuje pisanu formu ugovora o osiguranju, koja zahteva da ugovorne strane potpišu polis osiguranja ili list pokrića. Sam ZOO predviđa odstupanja od navedenog pravila u čl. 900, 901, st. 2, 3 kao i čl. 73. Takođe, ZOO se ne primenjuje na plovidbena osiguranja, osiguranja potraživanja i reosiguranja, za koja su predviđena posebna pravila.

⁸ Više R. Vukadinović, *Međunarodno poslovno pravo*, Kragujevac 2012, str. 699; M. Vasiljević, *n. delo*, str. 174.

⁹ Više o ugovorima po pristupu vid. B. Blagojević, *Ugovori po pristupu*, Beograd 1934, reizdato 2013. godine.

o osiguranju prihvata i osiguravčeve opšte uslove poslovanja koji se nalaze na poleđini ugovora ili u posebnom dokumentu.¹⁰

Za razliku od klasičnih ugovora obligacionog prava, kod kojih se punovažnost ceni u odnosu na uslove koji se odnose na saglasnost, sposobnost, osnov, kauzu i formu ugovora¹¹, ugovor o osiguranju odlikuje se različitim bitnim elementima ugovora.

Bitni elementi ugovora o osiguranju odnose se na: predmet osiguranja ili osigurano lice, rizik osiguranja, premiju osiguranja, sumu osiguranja odnosno naknadu štete iz osiguranja, vreme trajanja osiguranja i vrednost na koju se vrši osiguranje.¹² Svaki od ovih elemenata zavređuje posebnu analizu, koja prevazilazi potrebe ovog rada. Za potrebe rada objasnićemo samo neke od elemenata dok će posebna pažnja biti usmerena na rizik osiguranja kod ugovora o osiguranju imovine.

Osigurani slučaj je događaj koji je predviđen ugovorom a čije nastupanje povlači realizaciju rizika i nastajanje obaveze osiguravača da isplati naknadu iz osiguranja, osiguranu sumu ili učini nešto drugo.

Suma osiguranja je novčani iznos koji se isplaćuje kada nastupi osigurani slučaj.

Predmet ugovora o osiguranju čini predmet diskusije u pravnim krugovima, jer se teoretičari ne slažu na koji način se može odrediti predmet ugovora o osiguranju. Ova poteškoća vodi poreklo od tradicionalne rasprave oko toga kako definisati predmet ugovora.¹³ Prema jednom shvatanju predmet ugovora o osiguranju jeste predmet (stvar) koja se osigurava, odnosno osigurano lice kod životnih osiguranja. Po drugom shvatanju predmet ugovora je interes da se ne dogodi osigurani slučaj. Treći pravac zagovaraju pristalice koji predmet ugovora posmatraju kao rizik. Dok je četvrto shvatanje usmereno na obaveze ugovornih strana, a to su premija osiguranja i naknade iz osiguranja, odnosno druge činidbe osiguravača ukoliko su bitan uslov posla po prirodi ili po volji strana.¹⁴

Premija osiguranja predstavlja novčani iznos koji se isplaćuje osiguravaču od strane ugovarača osiguranja ili osiguranika. Premija osiguranja može se izvršiti u vidu sukcesivnih uplata uglavnom kod ugovora sa dužim vremenskim trajanjem ili odjednom kod ugovora koji su zaključeni za kraći vremenski period.

Suma osiguranja i naknada osiguranja je novčani iznos koji se isplaćuje osiguraniku odnosno ugovaraču osiguranja od strane osiguravača ako nastupi osigurani

¹⁰ Više o opštim uslovima poslovanja vid. J. Vukadinović Marković, "Arbitražna klauzula u opštim uslovima poslovanja", *Pravni život* br.11/2016, str. 290-293.

¹¹ S. Perović, *Obligaciono pravo*, Beograd 1980, str. 245 i dalje.

¹² Prema P. Šulejiću, bitni elementi ugovora o osiguranju su: rizik, premija osiguranja, suma osiguranja i osigurani slučaj. Vid. više P. Šulejić, *Pravo osiguranja*, Beograd 2005, str. 83.

¹³ Vid. u tom smislu S. Perović, *n. delo*, str. 311 i O. Antić, *Obligaciono pravo*, Beograd 2011, str. 275

¹⁴ M. Vasiljević, *n. delo*, str. 175. Prof. Vasiljević se zalaže za četvrtu teoriju određenja prirode predmeta ugovora čime prihvata klasičnu teoriju obligacionog prava prema kom se predmet ugovora posmatra kroz obaveze ugovornih strana.

slučaj. Iznos je određen ugovorom o osiguranju. **Naknada** iz osiguranja jeste novčani iznos koji je dužan da isplati osiguravač ako nastupi osigurani slučaj. To je realizovani iznos naknade štete osiguranog predmeta kod imovinskog osiguranja.¹⁵

Vreme trajanja osiguranja određeno je ugovorom o osiguranju. Pravno dejstvo osiguranja ogleda se u budućnosti i štiti osiguranika od događaja (rizika) koji još nisu nastupili.

II Rizik osiguranja

Pod rizikom osiguranja podrazumeva se određena opasna okolnost koja pretilicima ili imovini i koja može dovesti do stvaranja materijalne štete na osiguranoj imovini. Drugim rečima, pravni pojam rizika predstavlja mogućnost nastupanja neizvesnog događaja koji ne zavisi od isključive volje zainteresovanih lica i čije je osiguranje dopušteno zakonom, javnim poretkom i moralom.¹⁶ Rizik osiguranja je uvek unapred predviđen događaj od kojeg se osiguranik štiti (osigurava) ugovorom o osiguranju. Njegova realizacija dovodi do nastupanja osiguranog slučaja. On je uvek budući događaj. Prema Zakonu o obligacionim odnosima, ugovor o osiguranju je ništav ako je u času zaključenja već nastupio osigurani slučaj ili je on bio u nastupanju, odnosno ako je bilo izvesno da će nastupiti ili je već tada postojala mogućnost da on nastupi.¹⁷

Iako postoji mogućnost da se osigurava događaj koji je već nastupio, tzv. putativni rizici, pravilo je da ne postoji retroaktivnost dejstva zaključenog ugovora.¹⁸

Rizik osiguranja¹⁹ potrebno je da predstavlja mogući događaj. Drugim rečima, događaj je takve prirode da postoji opravdana opasnost da se može desiti i dovesti do aktiviranja ugovora o osiguranju. Ukoliko u momentu zaključenja ugovora osigurana

¹⁵ M. Velimirović, *n. delo*, str. 461.

¹⁶ P. Šulejić, *n. delo*, str. 85.1

¹⁷ čl. 899 Zakona o obligacionim odnosima

¹⁸ Više o putativnim rizicima vid. M. Velimirović, *n. delo*, str. 460.

¹⁹ Postoje različite podele rizika osiguranja u zavisnosti od prihvaćene početne osnove od kojih se ta podela vrši. Tako prof. N. Žarković u *Ekonomika osiguranja*, Beograd 2008, na strani 45, govori o privrednoj i društvenoj štetnosti koji nastupanje rizika proizvodi. Privredna se vezuje za imovinska osiguranja dok je društvena štetnost vezana za lična osiguranje života. Sa druge strane prof. V. Čolović, "Rizik kao osnovni element osiguranja", *Vladavina prava i pravna država u regionu*, 2014, str. 518 smatra da ova podela nije sa pravne strane opravdana. Van sumnje je da nastupanje rizika povlači sa sobom određenu štetnost koja se novčano izražava kroz isplatu osigurane sume. Rizici pokriveni osiguranjem mogu se odrediti i na sledeći način: tačnim nabrojanjem svih vrsta rizika koje pokriva ugovor o osiguranju ili na određenjem vrste rizika. Uobičajena podela rizika je na osnovne koji se redovno pokrivaju osiguranjem i dopunske koji su pokriveni osiguranjem samo ako je tako posebno ugovoreno i uz dodatnu premiju.

Postoji podela i na subjektivne i objektivne rizike. Objektivni rizici nastaju bez uticaja čovekove volje, dok kod subjektivnih rizika postoji uticaj čovekove namere i volje. Ponekad se ne može jasno odrediti granica između subjektivnih i objektivnih rizika jer su neki osigurani događaji upravo nastali zajedničkim delovanjem subjektivnih i objektivnih rizika

stvar ne postoji više ili ne može biti više izložena riziku, ugovor je ništav. Drugim rečima, ugovor neće ni nastati. Stoga je bitno da postoji mogućnost nastupanja događaja jer upravo to čini bitan element osiguranog rizika.²⁰ Obaveza osiguravača postoji iako se događaj mogao i morao predvideti. Potrebno je posebno naglasiti da se rizik događaja morao predvideti od strana osiguravača u trenutku zaključenja ugovora jer to ne znači da će se taj događaj sigurno i dogoditi, jer postoji neizvesnost u njegovom nastupanju. Zato je bitno praviti razliku između mogućnosti i neizvesnosti, jer i jedan i drugi čine bitne elemente rizika događaja. Ugovor ne bi mogao da nastane ako je u času zaključenja ugovora osigurani slučaj već nastao ili ako je već tada bilo izvesno da se on neće dogoditi.²¹ Zbog toga je neophodno istaći da se rizik u osiguranju može posmatrati iz različitih uglova: rizik osiguranika, rizik sa stanovišta prava i obaveza strana u ugovoru i rizik osiguravača.²²

Odnos ugovarača prema neizvesnosti nastupanja događaja zakonom je regulisan na objektivnan način. Neizvesnost ne mora biti takve prirode da su ugovarači znali ili morali znati za neizvesnost, već kao izvinjujuću prihvata samo objektivnu neizvesnost. Ovo, ipak, ne znači da ugovorne strane mogu biti nesavesne prilikom zaključenja ugovora. U tom smislu rizik osiguranja je potrebno da bude događaj koji se dešava nezavisno od volje osiguranika ili nekog trećeg zainteresovanog lica. Zakon jasno stoji na stanovištu da obe ugovorne strane moraju biti savesne prilikom zaključenja ugovora, jer u suprotnom može se zahtevati poništaj ili raskid ugovora.

U tom smislu, Zakon o obligacionim odnosima je izričit u stavu da ako jedna od strana namerno netačno prijavi ili prećutkuje neku značajnu okolnost za zaključivanje ugovora, druga ugovorna strana može zahtevati poništaj ugovora.²³ Dok, ukoliko je do nastupanja rizika osiguranja došlo prevarnom ili namernom radnjom od strane osiguranog lica, osiguravač nije u obavezi da isplati osiguranu sumu.²⁴

Iz tog razloga je od posebne važnosti dobra informisanost ugovornih strana prilikom zaključenja ugovora, naročito o rizicima osiguranja kod ugovora o imovinskom osiguranju. Stoga, je neophodno istaći da je ugovor o osiguranju, pre svega ugovor poverenja između dve ugovorne strane.²⁵

S jedne strane osiguranik daje-otkriva sve neophodne podatke osiguravaču o predmetu osiguranja. Ukoliko je osiguranik odnosno ugovarač osiguranja namerno dao pogrešne tj. netačne podatke o predmetu osiguranja, odnosno ako je namerno prikrio i

²⁰ Vid. P. Šulejić, *n. delo*, napomena 178 na str. 87.

²¹ čl. 898, stav 2. ZOO

²² J. Slavnić, S. Jovanović, "Proizvodi osiguranja bez elementa rizika u osiguranju lica", *Pravni život*, br. 11/2008, str. 858.

²³ čl. 908, stav 1. ZOO

²⁴ čl. 920. ZOO.

²⁵ S. A. Rea, "The Economics of Insurance Law", *International Review of Law and Economics*, Vol.13, 1993, str. 153; R. Vukadinović, *n. delo*, str. 701

prečutao neku okolnost koja je bila odlučujuća za zaključenje ugovora o osiguranju, osiguravač ima pravo da traži poništaj ugovora i da zadrži premije iz ugovora za protekli period i za periodu u toku kog traži poništaj ugovora. Ova okolnost mora biti takve prirode da osiguravač ne bi zaključio ugovor o osiguranju da je znao za postojanje takvog događaja. Poništaj ugovora se može tražiti u roku od tri meseca od dana saznanja za netačnost prijave okolnosti odnosno njeno prećutkivanje prilikom zaključenja ugovora o osiguranju. Da bi se koristio ovim pravnim sredstvom, osiguravač mora biti savestan. Osiguravač će biti savestan ako u trenutku zaključenja ugovora ili tokom trajanja osiguranja nije znao niti mogao znati za date okolnosti.

Ako je sa druge strane, osiguranik odnosno ugovarač osiguranja nenamerno dao netačne podatke, osiguravač ima pravo da raskine ugovor o osiguranju ili da zatraži od osiguranika da plati premiju osiguranja u srazmeri sa težinom rizika osiguranja. Navedena pravna sredstva ugovarač mora upotrebiti u roku od mesec dana od dana saznanja za netačnost navedenih okolnosti. Ukoliko dođe do raskida ugovora, osiguravač je dužan da vrati ugovorniku onaj deo premije od momenta raskida ugovora do vremena trajanja ugovora. Osiguravač se ne može pozivati na okolnosti da ugovarač osiguranja nije tačno predočio činjenice koje su od značaja za ocenu rizika, ako je on za njih znao ili je morao znati.

Iz navedenog se zaključuju da je obaveza ugovarača osiguranika da upozna osiguravača sa okolnostima značajnim za zaključenje ugovora jedna od ključnih stvari prilikom zaključenja ugovora o osiguranju. Iz tog razloga, naredni deo rad je posvećen upravo ovoj vrsti "obaveze" ugovarača osiguranja.

III Dužnost prijave okolnosti značajnik za ocenu rizika

Uobičajeno je da se kod regulisanja bilo kog pravnog posla, a posebno kod ugovora, naročita pažnja posvećuje pravnom dejstvu zaključenog ugovora. Ovo je logično ako se ima u vidu da se ugovori zaključuju da bi bili izvršeni,²⁶ jer se samo tako mogu ispuniti očekivanja koje su strane imale od ugovora i zbog kojih su se upustile u pregovore. Otuda se regulisanju prava i obaveza ugovornih strana iz nastalog ugovora posvećuje posebna pažnja. U slučaju ugovora o osiguranju sadržinu dužnosti prijave okolnosti ugovarača osiguranja u generalnom smislu čini "obaveza" ugovarača osiguranja da osiguravaču prijavi sve okolnosti značajne za ocenu rizika, odnosno sve okolnosti koji su od značaja za osiguravača pri odlučivanju da li će zaključiti odnosni ugovor.²⁷

Pored dužnosti prijave okolnosti pre zaključenja ugovora, ugovarač zaključenjem ugovora preuzima obavezu prijave okolnosti koje su nastale nakon zaključenja ugovora, a koje su od značaja za nastupanje rizika osiguranja.²⁸ U ovom radu bavićemo

²⁶ S. Perović, *Obligaciono pravo*, Beograd, 1980, str. 311.

²⁷ čl. 907. ZOO

²⁸ čl. 914. ZOO

se isključivo pitanjem dužnosti otkrivanja okolnosti od strane ugovorača pre zaključenja ugovora o osiguranju.²⁹

Pravna priroda ove obaveze nije ugovorne prirode, odnosno ne predstavlja obavezu iz ugovora za čije kršenje druga ugovorna strana može tražiti naknadu štete. Otkrivanje okolnosti možemo posmatrati kao pred-ugovornu dužnost ugovornika da upozna drugu stranu sa relevantnim okolnostima. Ova dužnost potiče iz opšteg principa savесnosti i poštenja vođenja pregovora za zaključenje ugovora.

Dužnost prijavljivanja okolnosti značajnih za ocenu rizika ustanovljena je pre 250 godina od strane Lorda Mansfield-a.³⁰ Dugo godina je ova obaveza predstavljala slabu kariku u poslu osiguranja, jer se osiguravač mogao osloboditi svoje obaveze pozivajući se na okolnost da ugovarač osiguranja nije dao sve neophodne informacije značajne za ocenu rizika. Tako je prilikom zaključenja ugovora ugovarač osiguranja dužan da prijavi sve okolnosti od značaja za procenu rizika koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate osiguravaču. Na osnovu ovih podataka osiguravač procenjuje da li će i pod kojim uslovima zaključiti ugovor o osiguranju, pošto na osnovu rizika, osiguravač u času zaključenja ugovora određuje visinu premije. Sa druge strane, razlog propisivanja obaveze obaveštavanja pre zaključenja ugovora jeste da se ugovarač spoznajom okolnosti koje čine sadržinu obaveštenja pruži mogućnost da donese ispravnu odluku o tome da li su zaključivanjem odgovarajućeg ugovora s određenim osiguravačem dovoljno zaštićeni njegovi interesi koje želi da postigne zaključivanjem ugovora i da odgovaraju njegovim potrebama.³¹

Zakonska regulativa dužnosti otkrivanja okolnosti

Dužnost prijave okolnosti od strane ugovorača regulisana je na različite načine u pravnim sistemima. Osnovna podela se može izvršiti na način da jedni sistemi³² zahtevaju da ugovarač samostalno bez pomoći osiguranika prijavi sve okolnosti za koje misli da su od značaja za ocenu riziku, dok je u drugim zemljama prisutna pomoć od strane osiguravača koji priprema upitnik sa neophodnim pitanjima na koje ugovarač daje odgovora na osnovu kojih se procenjuje rizik osiguranja.

U prvu grupu zemalja ubraja se i Republika Srbija, pošto se na ugovore o osiguranju još uvek primenjuju članovi Zakona o obligacionim odnosima (čl. 897- 965)

²⁹ Više o obavezi otkrivanja okolnosti nakon zaključenja ugovora o osiguranja vid. T. Kontautas, " *Duty of Disclosure in Insurance Law*", master thesis, University of Rotterdam, Faculty of Law, Rotterdam 2002, str. 11 i dalje.

³⁰ Slučaj *Carter v. Boehm*, dostupno na <http://swarb.co.uk/carter-v-boehm-1766/>, poslednji pristup 5.6.2017.

³¹ J. Slavnić, S. Jovanović, *n. delo*, str. 869

³² Sistem prijave okolnosti bez upitnika predviđen je u pravu Belgije, Austrije, Nemačke, Grčke, Italije, Luksemburga, Norveške, Holandije, V. Britanije, Švedske. Međutim, i u zemljama u kojima nije obavezan upitnik osiguravači ga koriste u praksi, naročito kada se radi o novim i većim rizicima. Obavezno ispunjavanje upitnika zahteva se u pravu Francuske, Finske, Španije, Švajcarske, Lihtenštajna

Osnovno pitanje je nije li ova dužnost ugovarača osiguranja preširoko postavljena. Ovo naročito ako je ugovarač neuka strana koja ne može sa sigurnošću razgraničiti koje sve okolnosti mogu da budu od uticaja na formiranje rizika. Kao nestručna strana u ovom poslu, on zasigurno očekuje pomoć profesionalca iz osiguravajućeg društva prilikom definisanja okolnosti koje mogu dovesti do realizacije osiguranog slučaja. Osiguravač sa druge strane može da mu putem postavljanja pitanja olakša prijavljivanje svih okolnosti relevantnih za ugovorni odnos, ali na to prema važećim pravilima nema obavezu.

Čini se da ovako postavljanja obaveze ugovarača osiguranja nije u proporciji sa obavezama osiguravača. Opravdano se postavlja pitanja kako ugovarač osiguranja koji ne poseduje znanje stručnjaka može sa sigurnošću da navede sve neophodno informacije značajne za ocenu riziku. Nije li to prebacivanje odgovornosti sa osiguravača na ugovornika osiguranja? Ovako postavljena obaveza ostavljaju veliki prostor "malverzacijama", jer osiguravajuća društva mogu da se pozivanjem na neadekvatno prijavljivanje okolnosti značajnih za ocenu rizika od strane ugovornika oslobode obaveze isplate premije osiguranja. Stoga je u nekim zemljama Evropske unije, ova obaveza izmenjena u korist ugovarača osiguranja, jer je pojačana odgovornost osiguravajućih društava za obavezu otkrivanja svih relevantnih okolnosti za procenu rizika. Neki sistemi su išli i korak dalje ka zaštiti ugovarača, predviđajući obavezu osiguravača da predvide sva pitanja neophodna ne samo za ocenu rizika već i za zaključenje ugovora.³³

Prema Nacrtu Referentnog okvira za ugovorno pravo osiguranja (Principima Evropskog ugovornog prava osiguranja)³⁴ obaveza ugovornika osiguranja je proširena na sve informacije koje su od značaja za zaključenje ugovora o osiguranju. Principi u prvi plan stavljaju obavezu osiguravača da pripremi upitnik sa pitanjima o svim relevantnim okolnostima za zaključenje ugovora dok je obaveza ugovarača osiguranja da odgovori na pitanja.³⁵ Na osnovu dobijenih odgovora osiguravač procenjuje rizik osiguranja i donosi odluku da li će zaključiti ugovor. Kada zaključi ugovor osiguravač nema pravo da se poziva na kršenje dužnosti prijavljivanja u okolnostima:

- kada ugovarač nije odgovorio na pitanja ili je dao odgovor koji je netačan ili nepotpun

³³ N. Petrović Tomić, *Zaštita potrošača usluga osiguranja, Analiza i predlog unapređenja regulatornog okvira*, Beograd 2015, str. 250 i dalje. Na stanovištu da se okolnosti treba odnositi na procenu rizika stoje npr. Austrijskom zakonu o osiguranju, čl. 16 ff VeresVG: osiguranik ima obavezu da osiguravača upozna sa svim okolnosti značajnim za ocenu rizika. Prema zakonu o obligacionim odnosima Hrvatske, čl. 931, osiguranik ima obavezu da informiše osiguravača o svim okolnostima značajnih za procenu rizika.

³⁴ Draft Commom Frame of Reference, Chapter III, Section IX Insurance Contract. Više o Principima u delu prava osiguranja vid. N. Petrović Tomić, "Nepravične klauzule i Principi evropskog ugovornog prava osiguranja", *Evropska revija za pravo osiguranja*, vol. 13, br. 2 / 2014, str. 44-51.

³⁵ čl. 2: 101 Principa

- informacija koja je trebalo da se prijavi ili je data netačna informacija koja nije bila bitna za odluku osiguravača da uopšte zaključi ugovor ili da to učini prema ugovorenim uslovima

- informacija pomoću koje je osiguravač naveo ugovarača da veruje da informaciju nije trebalo prijaviti

- informacija sa kojom je osiguravač bio ili morao biti upoznat.³⁶

Ugovarač osiguranja je dužan da pruži odgovore samo na jasno postavljena pitanja od strane osiguravača. Na taj način je teret "razmišljanja" koje okolnosti su od značaja za ocenu rizika i samo zaključenje ugovora prebačen na osiguravača. Na takav način posmatrano ugovarač osiguranja dobija neophodnu zaštitu kao potrošač ugovora o osiguranju.³⁷ Odgovori na pitanja koja su nejasno postavljena, tumačiće se na štetu osiguravača, odnosno prihvatice se usko tumačenje dobijenih odgovora.³⁸ Tačnost i istinitost datih informacija procenjuje se u odnosu na postavljena pitanja u upitniku i može se smatrati da ugovarač osiguranja nije povredio obavezu ukoliko nije dao odgovore na pitanja koja nisu ni postavljena.³⁹

Ovakvo razmišljanje je u saglasnosti sa prihvaćenom tendencijom uporednog prava o zaštiti prava potrošača kao slabije strane u ugovornim odnosima. U tom smislu je i Nemački zakon o osiguranju, članom 19 predvideo: "Osiguranik je dužan da do davanja izjave za zaključenje ugovora, osiguravaču prijavi sve poznate okolnosti rizika koje su bitne za odluku osiguravača da zaključi ugovor određene sadržine a o kojima osiguravač sastavlja pitanja u pisanoj formi..."⁴⁰

Na istom shvatanju je i mađarski Zakon o osiguranju⁴¹ koji predviđa dužnost ugovarača osiguranja da upozna osiguravača sa svim informacijama koje zna ili koje je mogao znati a koja su značajna za zaključenje ugovora, odnosno pružanje usluge osiguravanja. Sa druge strane osiguravač ima obavezu da sastavi u formi upitnika sva pitanja za koje smatra da su relevantna za zaključenje ugovora. U slučaju da na neko od pitanja, ugovarač nije dao odgovor to neće uticati na dalji tok ugovora o osiguranju. Odnosno, osiguravač se ne može pozivati na tu okolnost ukoliko želi da izbegne obavezu preuzetu ugovorom o osiguranju.

³⁶ Preuzeto od N. Tomić, *n. delo*, str. 250, napomena 921.

³⁷ Više N. Tomić, *n. delo*, str. 253

³⁸ S. Unan, "Some issues related to the content of the polyholder's ore-contractual duty of disclosure-general view", *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 1/2016, str. 18

³⁹ A. Pak, *Zaključenje i prestanak ugovora o osiguranju, doktorska disertacija*, Univerzitet Edukons, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi sad 2016, str. 85, vid. napomenu br. 165.

⁴⁰ Više o obavezi otkrivanja informacija (okolnosti) u ugovorima o osiguranju u Nemačkoj vid. na http://www.wilhelm-rae.de/sites/default/files/pdf/versicherungspraxis_policyholders_duty_to_disclose_information_versus_policyholders_interests_in_commercial_and_industrial_confidentiality_august_2013.pdf i http://www.wilhelm-rae.de/sites/default/files/pdf/vp_praxistipp_juli_2012_engl.pdf, pristupljeno dana 20.4. 2017.

⁴¹ Hungarian Civil Code, (Mađarski građanski zakon iz 2013.godine) Act of V, 2013, čl. 6: 452

Ovo pitanje je u našem pravu regulisano Zakonom o obligacionim odnosima⁴² i Prednactom Građanskog zakonika,⁴³ dok Zakon o osiguranju⁴⁴ ne sadrži odredbe koje se odnose na zaključenje ugovora o osiguranju.

Prema Zakonu o obligacionim odnosima, "Ugovarač osiguranja dužan je prijaviti osiguravaču prilikom zaključenja ugovora sve okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika, a koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate."

Građanski zakonik koji je još u fazi Nacrta, u čl. 1419 predviđa da: "Prilikom zaključenja ugovora ugovarač osiguranja je dužan osiguravaču da prijavi sve okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate i koje su predmet jasnih i **preciznih pitanja koje mu postavi osiguravač. (podvukao autor)**

"... Osiguravač nema pravo da otkaže ugovor ako ugovarač osiguranja koji je savestan prekrši obavezu prijave činjenica, osim ako osigurač dokaže da ne bi zaključio ugovor da je znao za spornu okolnost. ...".

Na ovaj način srpski zakonodavac je prebacio odgovornost na osiguravača kada su u pitanju informacije koje su od značaja za ocenu rizika. Naime, ukoliko bi se ostavila stara obaveza iz ZOO, na ugovorniku osiguranja bi bila obaveza da predvidi sve okolnosti koje bi možda mogle da imaju neke veze za rizikom. Novim rešenjem je na neki način ublažena oba obaveze tako što je na osiguravaču kao strani koja se profesionalno bavi poslom osiguranja da predvidi sva pitanja koja su od značaja za ocenu rizika a samim tim i zaključenje pravnovaljanog posla.

Zaključak

Predviđenim rešenjem Građanskog zakonika, srpski zakonodavac je donekle ublažio dužnost ugovarača osiguranja o otkrivanju potrebnih okolnosti. Pored toga, za dalji razvoj ovog instituta u Srbiji značajno je što predviđana rešenja su u saglasnosti sa Evropskim principima ugovornog prava osiguranja, prava razvijenih država u pogledu osiguranja, ali i u pogledu prava potrošača. Tako posmatrano, mora se pohvaliti napredak zakonopisaca Građanskog zakonika u pravcu praćenja svetskih trendova osiguranja. Međutim, valjalo bi razmišljati u pravcu proširenja liste okolnosti koje su od značaja ne samo u pogledu procene rizike već i u pravcu zaključenja ugovora.

Videli smo da su neke države proširile ovu listu na okolnosti značajne za zaključenje ugovora o osiguranju, što ne znači nužno da se ove okolnosti odnose samo na procenu rizika već i na druge elemente ugovora o osiguranja.

⁴² čl. 907. Zakona o obligacionim odnosima

⁴³ čl. 1419. Prednacrta Građanskog zakonika

⁴⁴ Zakon o osiguranju, *Službeni glasnik RS br. 139/2014*

Imajući u vidu da će Rasprava o Građanskom zakoniku trajati još najmanje tri godine, možemo se zapitati da li će u vreme kada Zakonik počne da se primenjuje ovo rešenje biti prevaziđeno. U tom pravcu, možda ne bi bilo zgreg razmišljati da se već sada kao alternativa ponudi proširenje dužnosti otkrivanja okolnosti od značaja za zaključenje ugovora o osiguranju umesto se ograničiti samo na okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika.

**THE DUTY OF THE POLICYHOLDER TO REPORT
THE CIRCUMSTANCES OF SIGNIFICANCE FOR THE RISK ASSESSMENT
IN THE INSURANCE CONTRACTS**

Summary: *The pre-contractual duty of disclosure imposed on the policyholder continues to be the most significant duty as it enables the insurers to have a clear picture of the risk, a necessary element on which the insurers' decision whether to enter into an insurance contract and if yes on what terms. If the policyholder breaches his pre-contractual duty of disclosure, he may partly or wholly lose its rights under the contract of insurance. Today the trend is in the direction to limit the extent of the duty to correct and complete answers to the questions put by the insurers.*

Serbian Civil Code provides this policyholder's duty, but the future will show it affects.

Key words: *insurance contract, duty, policyholder, insurances, risk*